

Overdenking zondag 6 januari 2019

Lezingen: Matteüs 2, 1 – 12 en Matteüs 4, 23 – 5, 3

Het is vandaag 6 januari, 'Driekoningen' en het begin van het Kerstfeest in de Armeense kerken. Morgen en overmorgen is het Kerstfeest in de overige orthodoxe kerken. En wij vieren 'Epifanie', het feest van het verschijnen van de Heer.

'Driekoningen' is trouwens een typisch volkse aanduiding van het verhaal. Zoals we hebben gelezen, gaat het niet om koningen, maar om magiërs, waarzeggers, sterrenwichelaars waarschijnlijk. In ieder geval mensen van stand met een goede opleiding en een groot vermogen. En er staat ook helemaal niet dat het er drie waren. Ze hadden wel drie geschenken bij zich, dus daarom werden het in de volksweergave drie wijzen. En ze kwamen uit het oosten, waarschijnlijk dus uit Iran, Perzië, waar de sterren goden waren en de mensen veel waarde hechtten aan astrologie, toekomst voorspellen aan de hand van sterren.

Hoe zit dat nou met die geboorte van Jezus? Jezus van Nazareth wordt Hij genoemd, maar is geboren in **Bethlehem**. Lucas heeft daar de oplossing voor gekozen dat de keizer Jozef en Maria daar toe stuurde in verband met een volkstelling. Matteüs heeft een andere verklaring. Jozef en Maria wonen in Bethlehem, maar moeten vluchten voor de dreiging van koning Herodes, eerst naar Egypte en later naar Nazareth.

Waarom gingen die sterrenkijkers trouwens niet direct naar Bethlehem? Dat is natuurlijk de schuld van de ster. Geen astrologische ster, maar een theologische ster stuurt hen eerst naar het centrum van de macht, Jeruzalem, om de nieuwe koning te aanbidden, maar Jeruzalem laat het afweten. Pas daarna gaan ze achter de ster aan naar het huis (hier geen stal!) in Bethlehem, waar ze het kind met Maria vonden.

Goud geven ze, in alle tijden en plaatsen het symbool van geld en macht, en wierook, symbool van overgave en gebed. Maar Matteüs voegt ook mirre toe, geurige olie waarmee de doden worden gebalsemd. Want het leven van dit kind zal ook een lijdensweg zijn. Er spreekt grote wijsheid uit deze gaven, daarom worden het ook wel de wijzen uit het oosten genoemd.

Het pasgeboren kind was belangrijk, werd erkend door deze buitenlanders. En zij gaven daar vorm aan met hun bezoek en geschenken.

En net als in het verhaal van Lucas, zijn het de **buitenstaanders** die Jezus herkennen en eren. Daar de herders, ruig volk dat buiten de nette samenleving staat. Hier de sterrenwichelaars, tovenaars uit het buitenland. Terwijl de deskundigen, Joodse mensen die Hem zouden moeten herkennen, gepokt en gemazeld in de wet, in de profetieën, de vrome kerkgangers en schriftgeleerden, zij laten het afweten.

In het verhaal van Matteüs vertelt hij vervolgens in 5 grote stukken het leven van Jezus, die elk beginnen met een rede, een toespraak. Vandaag hebben we het begin gelezen van de eerste brok. Omdat Jezus die vanaf een heuvel, een berg richt tot een grote menigte heet die wel de 'Bergrede'. En die toespraak begint met een aantal heldere uitspraken over wie gezegend, gelukkig mogen heten, daarom heten die uitspraken de '**Zaligsprekingen**'.

Het is kenmerkend voor ieder mens dat die gekend, en **erkend** wil worden, je wil worden gezien, gewaardeerd. Het begint al als kind: 'Papa, kijk dan!' (Bram Vermeulen schreef er een prachtig lied over). En: 'Juf, kijk eens, ik heb nieuwe schoenen!'. Er is zelfs wel eens onderzoek gedaan naar de reactie van kleine baby's als hun ouders niet reageerden op hun blik, maar alleen strak voor zich uit keken wanneer het kind verwachtingsvol opkeek naar de ouder. Ze werden heel onzeker en verdrietig.

Wij hebben iemand anders nodig om zelf iemand te zijn.

En ook wij, volwassenen, willen erkenning, willen gezien worden, belangrijk gevonden worden, anders komen we alleen te staan en kunnen we uiteindelijk niet leven.

In een studie naar die zaligsprekingen noemt een Baptisten theoloog (David L. Turner) de hoofdvraag van de Bergrede: 'Wie keurt God goed?', of: 'Wie erkent God?'

Een paar oppervlakkige antwoorden kunnen we al snel afwijzen:

Niet **succes of populariteit** bewijzen dat God aan jouw kant staat. Je kunt niet stellen dat die godsdienst of manier van God dienen het beste is die de meeste aanhang heeft.

Net zo kun je ook niet stellen dat zij de juiste godsdienst aanhangen die het **rijkst** zijn geworden: Kijk God zegent ons met veel rijkdom en voorspoed, dus zullen wij wel gelijk hebben. Kees van Kooten en de Wim de Bie hebben daar in de jaren 70 al een vernietigende parodie op gemaakt met 'Onze God is de beste'.

Net zo min kun je stellen dat degenen die **macht** bezitten dus Gods goedkeuring hebben, anders zouden ze toch niet aan de macht zijn gekomen.

In de Bijbel zelf worden juist de machthebbers genadeloos afgewezen als goddelozen die geen recht doen.

Maar ook de **vromen** die veel bijbelteksten uit het hoofd kennen of mooie gebeden kunnen zeggen, prachtige liederen kunnen zingen, hebben daarmee niet het bewijs van Gods erkenning. Denk maar aan de gelijkenis van de Farizeeër en de tollenaar.

Maar wie zijn het dan wel die Gods goedkeuring hebben?

De toespraak die we de Zaligsprekingen noemen somt een aantal groepen op. Daar worden speciale groepen mensen gelukkig, zalig, gezegend of gelukzalig genoemd. Maar wat is dat, 'zalig', 'gelukkig'? Gelukkig is niet geluk hebben, mazzel hebben. Denk maar aan wat we bespraken over succes, rijkdom, macht of vroomheid.

Het Griekse woord dat hier staat is '**makarios**', niet helemaal toevallig de naam van de bisschop van Cyprus in de vorige eeuw. Het betekent dan 'gezegend', dat wil zeggen: 'er worden goede dingen gezegd' over, of 'we wensen je goede dingen'. Het begrip komt ook al het Hebreeuwse Oude Testament voor, bv in psalm 1, die we hebben gelezen: Gelukkig de mens die geen kwaad doet. Gezegend ben je dat God naar je omziet, je erkent en je wil ondersteunen.

De eerste groep waarvan wordt gezegd dat die gezegend, gelukzalig is zijn de '**armen van geest**'.

Soms worden die aangeduid als de eenvoudigen, of zelfs de simpelen, misschien wel de verstandelijk gehandicapten. Daar zit dan de gedachte achter dat zij het ware geloof hebben, niet bezoedeld door verstand, nadenken, of wetenschap. Men gaat er dan van uit dat je eigenlijk alleen echt kunt geloven als je je verstand uitschakelt en alleen nog maar als een kind blind gelooft, vertrouwt. Maar dan schakel je het vermogen om na te denken, ook een gave van God, uit.

Soms wordt ook wel gezegd dat het hier gaat om de echte armen en dat er later 'van geest' aan is toegevoegd om het geestelijk te maken, anders moesten de gelovigen ook werkelijk de armen zien als de geliefden van God en aan die armoede wat doen. En dat kwam meestal slecht uit.

In de verschillende vertalingen zie je dan ook de worsteling met de betekenis en een langzame ontwikkeling.

In de NBG-vertaling van 1952 staat '*armen van geest*', de Groot Nieuws Bijbel '*mensen die zich arm weten voor God*', de NBV heeft '*nederigen van hart*', en de Bijbel in Gewone taal: '*mensen die weten dat ze God nodig hebben*'.

In ieder geval worden hier niet de mensen mee bedoeld die opscheppen over hun (geestelijke) rijkdom. Denk aan Amos 5, waar de profeet het volk toeroept namens de Heer: *De Heer zegt: 'Ik haat jullie feesten. Ik wil er niets mee te maken hebben. ²²De offers die jullie brengen, wil ik niet. Al jullie offers, ik kijk er niet naar. ²³Val me niet lastig met muziek en liedjes. Ik wil jullie harpen niet horen. ²⁴Zorg liever dat er weer eerlijke rechters komen. Dat moet net zo gewoon zijn als dat er water door een rivier stroomt.'*

De 'armen van geest' lijkt te verwijzen naar het Oude Testament waarin dat de mensen zijn van wie de nood zo hoog was dat ze **alleen nog maar op God konden vertrouwen**, door een sterfgeval in het gezin, oorlog, armoede, sociaal onrecht of buitenlander zijn. Juist voor hen, de verslagenen die het

helemaal niet meer zien zitten, degenen die meestal buiten de boot vallen, die we niet makkelijk zien, juist voor hen is het koninkrijk van de hemelen. Daar moeten zij het van hebben, zij zijn er helemaal afhankelijk van. Misschien is daarom de vertaling van de Bijbel in Gewone taal wel zo scherp: 'mensen die weten dat ze God nodig hebben'. Juist de mensen die geestelijk aan de grond zitten, geen uitweg meer zien, of weinig geloof vinden, voor hen is de boodschap van het koninkrijk dat komt én er al is.

Want zo staat het er: voor hen is het koninkrijk van de hemel. Geen belofte voor ooit eens, later. Voor de mensen die Jezus toen aansprak was het al zichtbaar, daar, toen, maar tegelijk komt het ook nog. Heden en toekomst ineen, 'worden wat je al bent'.

Daarom kunnen we straks ook **avondmaal** gaan vieren, samen met elkaar, iedereen. De maaltijd die het koninkrijk van God viert. Niet alleen met de mensen die het verdienen omdat ze zo succesvol, rijk, vroom, kerkelijk of gelovig zijn, nee juist voor jou en mij, voor gewone mensen die twifelen, die niet zo vroom of gelovig zijn, voor mensen die niet zo zeker weten of ze er wel bij horen of ze wel gezien worden, voor hen, voor ons klinkt de uitnodiging: Kom, eet mee aan de tafel van de Heer. Hij spreekt uit: 'Ik zie jou, ik vind je belangrijk, jij hoort er ook bij'.

Jaap Boeschoten